

Білецький А.А.,

к.е.н., доцент,

Університет державної фіскальної служби України

ФІНАНСОВІ НАСЛІДКИ ЗБІЛЬШЕННЯ МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті виявлено передумови та наслідки підвищення мінімальної заробітної плати із січня 2017 р. Обґрунтовано доцільність такого рішення та досліджено його вплив на чисельність малих і середніх підприємств.

Ключові слова: витрати домогосподарств, європейські країни, інфляція, мінімальна заробітна плата, підприємства, соціальні стандарти.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток будь-якої країни має характеризуватися зростанням життєвого рівня населення. Станом на початок 2017 р. цей рівень в Україні був одним із найнижчих у Європі, тому зрозуміло бажання керівників держави суттєво його поліпшити. Законом України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» мінімальна заробітна плата з 1 січня була підвищена до 3 200 грн.[1], що викликало в суспільстві різні оцінки – від позитивних до негативних. Саме тому є доцільність з'ясування дій урядових та парламентських структур у вирішенні цієї проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підвищення добробуту як країни загалом, так і населення завжди було актуальним у наукових дослідженнях. Щодо України, то рівень життя населення за 2014–2016 рр. знизився більш ніж удвічі. Цьому є відповідні пояснення з політичного, військового, соціального, демографічного, економічного поглядів, тому цю ситуацію обґрунтовували провідні вчені України, зокрема соціально-економічного напрямку: В. Андрущенко, В. Гесць, Е. Лібанова, Д. Лук'яненко, О. Кириленко, В. Куценко, Л. Тарангул, А. Філіпенко та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Формування ефективної соціальної політики, зокрема у напрямі фінансів населення, завжди було актуальною темою наукових досліджень. Так, одноразове збільшення рівня мінімальної заробітної плати з 1 січня 2017 р. у два рази відбулося вперше за всі роки незалежності України, тому нині ця ситуація щодо соціального ефекту ще не досліджена. Саме тому з'ясуванню фінансових наслідків цього рішення присвячена ця стаття.

Мета статті полягає у визначенні об'єктивної необхідності цих дій із боку державних органів влади та впливу на чисельність підприємств малого і середнього бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складні суспільні умови розвитку нашої країни доволі негативно відображаються як на загальному суспільно-економічному стані держави, так і на рівні життя окремих верств населення. Так загальновідомо, що за 2014–2016 рр. цей рівень значно знизився. Сукупність низки негативних зовнішніх та внутрішніх чинників, зокрема військова агресія Росії, знецінення вітчизняної валюти майже втричі, значна інфляція в сукупності з постійними політичними протистояннями не сприяли динамічному розвитку України. Як наслідок,

за сукупності цих явищ рівень життя населення, який певною мірою визначається розмірами встановленого рівня мінімальної заробітної плати, залишається низьким. Для відповідного виправлення такого соціального стану майже наприкінці 2016 р. Кабінетом Міністрів України було внесено подання щодо змін у проекті закону «Про Державний бюджет України на 2017 рік» про збільшення мінімальної заробітної плати до 3 200 грн., або у два рази, що викликало доволі багато критичних зауважень як із боку політичних опонентів, так і окремих бізнесових структур, зокрема малого підприємництва. Для з'ясування цієї ситуації проаналізуємо окремі статистичні дані, зокрема динаміку мінімальної та середньої заробітної плати, інфляції, структуру витрат домогосподарств в Україні та інших країнах Європи. Співставимо індекси інфляції (рис. 1).

Отже, співставлення цих даних підтверджує, що:

- рівні інфляції та реальної заробітної плати протягом 2007–2013 рр. були майже співставними, що збалансовувало соціальну ситуацію;

- починаючи із 2014 р., і особливо у 2015 р., інфляція значно зросла, випереджаючи реальну заробітну плату.

Подано дані по рівню інфляції в країнах, які входять в Євросоюзу (рис. 2).

Згідно з даними рис. 2, можна зробити висновок, що цей рівень за останні десять років не перевищував 3%. Також можна зазначити, що навіть долаючи наслідки світової фінансової кризи 2009 р., він був у межах 2,5%. Позитивним чинником економічного розвитку можна вважати дефляцію у 2014 р. Зазначимо, що за рівнем інфляції в країнах ЄС, зокрема й тих, які входять у Євросоюзу, дуже уважно стежать відповідні державні структури – уряди та центральні банки. Правлячі партії, які сформували парламентські та урядові команди, чітко усвідомлюють, що виборці їм не вибачать помітний рівень інфляції, бо це суттєво відображається на добробуті населення країни. Саме тому правлячі державні структури формують відповідні стратегії, програми, плани розвитку кожної країни, а також узгоджують свої дії у структурах ЄС, що в сукупності забезпечує сприйнятливий результат. Дещо інша ситуація в Україні, і свідченням реальної економічної ситуації з урахуванням низки негативних чинників як зовнішнього, так і внутрішнього походження є сукупний індекс інфляції (рис. 3).

Отже, згідно із цими даними, можна дійти висновку, що інфляція була контрольованою за період 2007–2010 рр., порівнюючи рівень зростання заробітної плати, але за період з 2015 по 2016 р. вона надзвичайно зросла, значно випереджаючи темпи зростання заробітної плати. Ці дані свідчать про доцільність вагомих заходів щодо підвищення рівня доходів населення, особливо тих верств, які мали незначні обсяги. Проаналізуємо рівень заробітної плати працівників за окремими галузями (рис. 4).

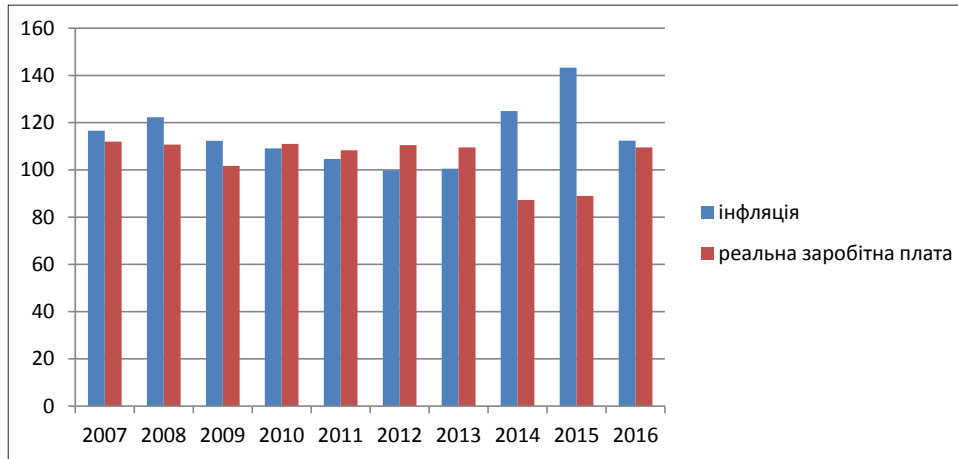

Рис. 1. Індекси інфляції та реальної заробітної плати в Україні, %

Джерело: складено за [2]

Рис. 2. Рівень інфляції в країнах Єврозони за 2007–2017 рр.

Джерело: складено за [3]

Таблиця 1

Основні соціальні стандарти за 2015–2016 рр. в Україні

Показники	2015 р.	2016 р.	
		січень-грудень	грудень
Середньомісячна фактична заробітна плата, грн.	4195	5183	6475
Мінімальна заробітна плата, грн.	з 1 січня 1218 з 1 вересня 1378	з 1 січня 1378 з 1 травня 1450 з 1 грудня 1600	1600
Середній розмір пенсій із цільовою допомогою, грн.	1700,22	1823,3	X
Мінімальна пенсія, грн.	з 1 січня 949 з 1 вересня 1074	з 1 січня 1074 з 1 травня 1130 з 1 грудня 1247	1247
Мінімальний розмір допомоги по безробіттю, грн.	з 1 січня 974,4 з 1 вересня 1102,4	з 1 січня 1102,4 з 1 травня 1160 з 1 грудня 1280 з 27 грудня 1160	з 1 грудня 1280 з 27 грудня 1160
Прожитковий мінімум, грн.	з 1 січня 1176 з 1 вересня 1330	з 1 січня 1330 з 1 травня 1399 з 1 грудня 1544	1544

Джерело: складено за [4]

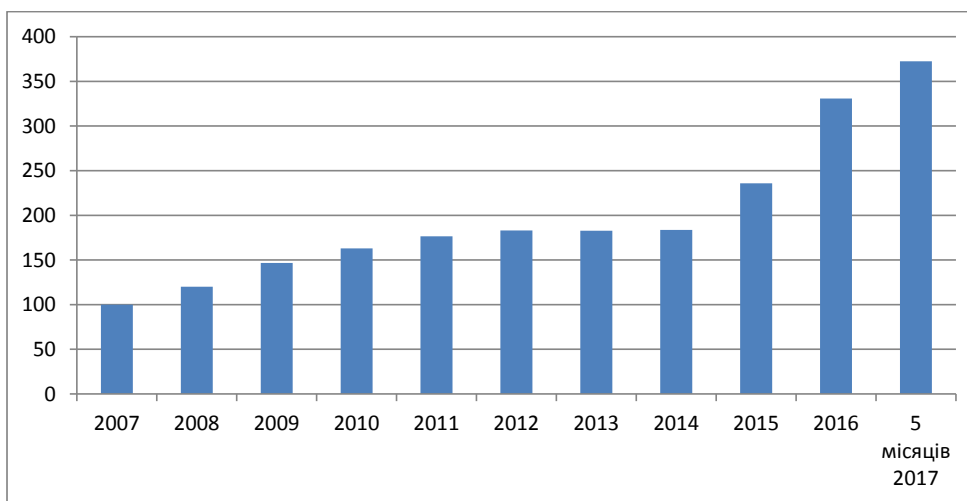

Рис. 3. Індеси інфляції наростаючим підсумком за 2007–2017 рр.

Джерело: складено за [2]

Рис. 4. Рівень галузевих заробітних плат в Україні у грудні 2016 р.

Джерело: складено за [4]

Аналізуючи дані рис. 4, можна зробити такі висновки:

- нижче середнього рівня по Україні отримували працівники пошти та кур'єрської діяльності, охорони здоров'я, надання соціальної допомоги, освіти, сільського, лісового та рибного господарства, що є свідченням традиційної приналежності до невиробничої сфери;
- високою є оплата в авіаційній галузі, що частково відображає міжнародну практику;
- підвищення оплати праці у державних службовців обґрунтовується тенденцією боротьби із корупційними проваями;
- доволі низькою залишається рівень оплати праці в освіті, де зосереджена інтелектуальна частина суспільства, незважаючи на бажання владних структур підняти цей рівень до працівників промисловості;
- розбіжність між найменшою та найбільшою оплатами праці становить більше ніж вісім разів, що значно розширює суспільство.

Зазначимо, що середньомісячна заробітна плата штатних працівників за січень-грудень 2016 р. становила 5 183 грн., зокрема у промисловості – 5 902 грн. Серед областей найнижчий рівень було зафіксовано у Тернопільській області – 3 695 грн., найвищий – у м. Києві – 8648 грн. та Донецькій обл. – 5 989 грн. [4]. На перший погляд ці рівні у більшості галузей економіки є достатніми, беручи до уваги обсяги виплат. Але зазначимо, що певна частка наших громадян періодично виїжджає за межі України, обмінюючи гривню на іноземну валюту, зокрема євро, що значно зменшує їх купівельну спроможність за кордоном. Порівняємо дані щодо мінімальних заробітних плат в Україні та інших країнах ЄС (рис. 5).

Аналіз цих даних підтверджує, що у зв'язку зі значним знеціненням гривні в період 2014–2016 рр. рівень мінімальної заробітної плати відповідно зменшився, що не сприяє його конкурентності з аналогічними рівнями в інших країнах. Зазначимо, що навіть у наших географічних сусідів – Польщі, Словаччині, Угорщині – він є більшим у вісім разів, а щодо висо-

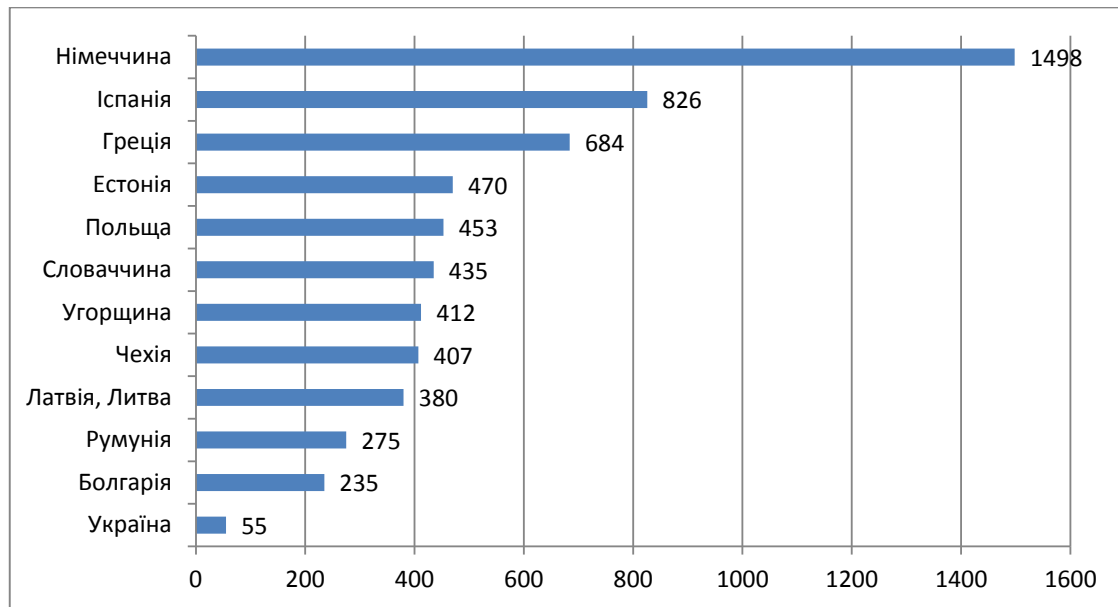

Рис. 5. Рівні мінімальних заробітних плат в Україні та окремих країнах ЄС (станом на 1 січня 2017 р., Євро)

Джерело: складено за [5]

корозвинених країн, зокрема Німеччини – майже у 30 разів. Саме цією ситуацією пояснюється масовий від'їзд наших співвітчизників за кордон. Співставлення цих даних свідчить не на користь України, але ці статистичні дані необхідно порівняти з купівельною спроможністю, а також зі структурою витрат домогосподарств, зокрема на харчування, в Україні та європейських країнах (рис. 6).

Отже, аналізуючи дані рис. 6, можна зробити висновок що українці витрачають на харчування найбільшу частку доходів – 56,6%, тоді як середньостатистичний житель ЄС – у межах 15%. Найменшу частку на харчування витрачають у Великобританії – 8,6%, найбільшу – Литва – 23,3%, Естонія – 20,6%, Латвія – 20,4% [5].

Також одним із показників життєвого рівня є бідність. Аналіз статистичних даних підтверджує, що загальний рівень бідності становив 24,1%, що означає, що майже кожен четвертий українець є бідним, особливо складно зрозуміти, що майже кожен п'ятий є працюючим, а кожен двадцятий – існує нижче межі бідності [4]. Ці дані є важливим аргументом щодо кардинальних заходів із підняття життєвого рівня тих верств населення, які існують у доволі складних умовах.

Зауважимо, що на рівень життя населення впливають соціальні стандарти, тому проаналізуємо їх за два останні роки (табл. 1).

Аналіз цих соціальних нормативів дає змогу зробити такі узагальнення:

- критерії соціального характеру станом на кінець грудня 2016 р. – мінімальної заробітної плати, середнього розміру пенсії, прожиткового мінімуму, – які у доларовому еквіваленті становлять 45–55 доларів США на місяць, є навіть нижчими, ніж це передбачено на офіційному рівні, встановленому міжнародними інституціями ООН в розмірі 5 доларів США на день, що повинно становити 150 доларів США на місяць;

- є неспівставними нормативи мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії (відповідно 1 600 грн. та

1 247 грн.), беручи до уваги значні витрати більшості пенсіонерів на лікування;

- прожитковий мінімум для працездатних осіб (1 600 грн.) та осіб, які втратили працездатність (1 247 грн.), хоча і співставні з рівнем мінімальної заробітної плати, не можуть задовольнити їх елементарні потреби;

- встановлений рівень прожиткового мінімуму, як і мінімальної заробітної плати в розмірі 1 600 грн. на місяць, є науково не обґрунтованими згідно з фізіологічними потребами. Зазначимо, що будь-яких аргументованих розрахунків відповідних наукових установ та організацій, які є компетентними щодо встановлення цього рівня, у 2015–2016 рр. не оприлюднювалося;

- рівні мінімальних заробітних плат, прожиткового мінімуму, мінімальної пенсії є однаковими для мешканців великих та малих міст, а також сільської місцевості, незважаючи на різні умови отримання власних доходів;

- підвищення цієї соціальної норми будь-яким чином не зачіпає збільшення рівня мінімальної пенсії.

Отже, беручи до уваги результати виконаного дослідження, можна дійти узагальнюючого висновку, що рівень життєвого фінансового забезпечення є таким, який не задовольняє елементарні фізіологічні потреби окремих верств населення, які отримують дохід згідно з мінімальними соціальними стандартами. Очевидно, що необхідно збільшувати ці рівні. Кабінетом Міністрів України було запропоновано збільшити з 1 січня 2017 р. мінімальну заробітну плату до 3 200 грн. на місяць, що є аргументованим доказом доцільності такого рішення. Водночас наскільки таке рішення є сприйнятливим, з'ясуємо, як це відобразилося на діяльності малого і середнього бізнесу протягом перших п'яти місяців 2017 р. (табл. 2).

Аналіз цих даних підтверджує, що значного «шоку» в економіці це не викликало. Згідно з орієнтовними даними, реальне підвищення мінімальної заробітної плати зачепило близько 500 тис. працюючих або в межах 4% від загальної кількості,

зокрема працівників бюджетних закладів, де окремим співробітникам виплачувалася мінімальна заробітна плата. Співставивши відповідні показники в Україні та країнах ЄС, можна виокремити позитивні та негативні аспекти.

I. Позитивні:

– підвищення мінімальної заробітної плати дало змогу забезпечити елементарні фізіологічні потреби тих працівників, для яких цей дохід був єдиним у загальній структурі доходів;

– поліпшило соціальний стан у суспільстві, де було продемонстровано реальні заходи уряду щодо піклування про працююче населення;

– поліпшило купівельну спроможність найбідніших верств населення.

II. Негативні:

– неочікуване підняття мінімальної заробітної плати, про що було заявлено наприкінці 2016 р., викликало несприйняття цього рішення тими працівниками, які отримували дещо вищу заробітну плату, ніж 3 200 грн., й які є кваліфікованими фахівцями робітничих професій, оскільки «зрівнялівка» некваліфікованої та кваліфікованої праці ніколи позитивно не сприймалася у суспільстві, а відповідного перерахунку для кваліфікованих працівників не було передбачено;

– малий бізнес не встиг підготуватися до змін у фінансовій діяльності і збільшення виплат працівникам та відрахувань до бюджетів;

– підвищення цих соціальних стандартів не пов'язане із цілеспрямованими заходами щодо активізації економічної діяльності.

Отже, є відповідні плюси та мінуси, але є очевидним, що розпочата робота з підвищення прожиткового рівня є позитивом, який потрібно продовжувати

Висновки. Забезпечення гідного рівня життя населення є одним із головних завдань керівництва будь-якої держави, тому в демократичних країнах цьому соціальному критерію приділяють належну увагу та реалізують конкретні заходи щодо його забезпечення. Україна, яка лише долає наслідки зтяжної суспільної кризи, намагається формувати відповідні соціальні стандарти. Зрозуміло, що цей шлях не є легким, тут можливі як здобутки, так і певні прорахунки. Виконане дослідження підтверджує, що підняття мінімальної заробітної плати було вимушеним заходом, тому під час його реалізації не вдалося вирішити всі основні питання щодо підвищення рівня добробуту населення, тому необхідно продовжувати розпочаті реформи.

Рис. 6. Структура витрат домогосподарств на харчування в Україні та європейських країнах
Джерело: складено за [5]

Таблиця 2

Динаміка чисельності юридичних осіб, у тому числі приватних та ТОВ (кількість)

Показники	2016 р.		2017 р.				
	листопад	грудень	січень	Лютий	березень	квітень	травень
Юридичних осіб, всього	1174530	1179553	1185071	1188508	1193694	1198110	1200347
в тому числі:							
приватні	202400	202397	202352	202450	202585	202351	201726
ТОВ	524454	528314	532401	532245	539422	543222	545706

Література:

1. Закон України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>.
2. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.
3. Графік інфляції в Єврозоні по роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.statbureau.org>.
4. Основні показники рівня життя населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.profoavitamr.org/attachmnt/article/.../16-12_fpu.doc.
5. На що витрачають кошти домогосподарства України та ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://blagoustriy.info/experiences/37/show>.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
7. Мінімальні зарплати в ЄС: у десяти країнах «міні малка» нижча за 500 євро (інфографіка) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://economics.unian.ua/finance/1773132-minimalni-zarplati-v-es-v-desyati-krajinah-minimalka-nijche-500-evro-infografika.html>.

Белецкий А.А. Финансовые последствия увеличения минимальной заработной платы в Украине

Аннотация. В статье выявлены предпосылки и последствия повышения минимальной заработной платы в январе 2017 г. Обоснована целесообразность такого решения и исследовано его влияние на численность малых и средних предприятий.

Ключевые слова: расходы домохозяйств, европейские страны, инфляция, минимальная заработная плата, предприятия, социальные стандарты.

Biletskyi A.A. Financial consequences of the increase in the minimum wage in Ukraine

Summary. The article reveals the preconditions and consequences of the increase in the minimum wage in January 2017. The appropriateness of such a decision and its impact on the number of small- and medium-sized enterprises are substantiated.

Keywords: household expenses, European countries, inflation, minimum wages, enterprises, social standards.